Gamla mått

För alla som vill vara ”måttfulla”

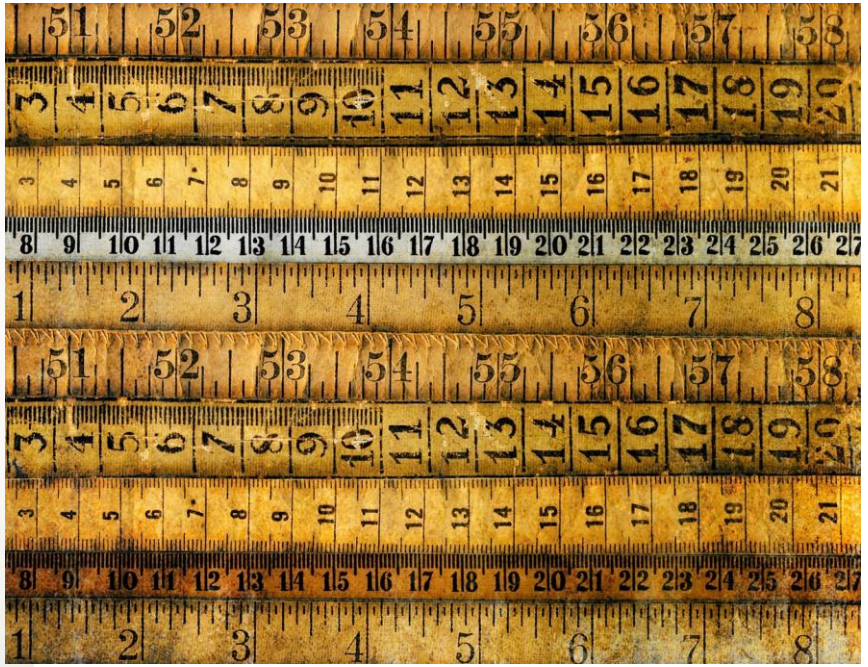

1 mil = 6000 famnar
1 famn = 3 alnar
1 aln = 2 fot
1 fot = 2 kvarter
1 kvarter = 6 verktum
1 verktum = 12 verklinjer. Linjer användes dock i praktiken endast i speciella tillämpningar, t ex storleken på lampglas för fotogenlampor. I stället föredrog man delar av verktum, såsom halva, fjärdedels och åttondels tum.

1 fot = 0,296 9 m
1 tum = 0,1 fot = 2,969 cm
1 linje = 0,1 tum = 2,969 mm
1 gran = 0,1 linje = 0,296 9 mm
1 mil = 360 revar = 10,688 4 km
1 rev = 10 stänger = 29,69 m
1 stång = 10 fot = 2,969 m
1 skrupel = 0,1 gran = 29,69 µm

Ytmått

1 kvadratrev = 8,815 ar
1 kvadratstång = 8,815 kvadratmeter
1 kvadratfot = 0,08815 kvadratmeter
1 hektar = 11,344 kvadratrev (=2,0257 tunnland)
1 ar = 11,344 kvadratstänger
1 kvadratmeter = 11,344 kvadratfot

Enheten för torra varors mått var **tunnan.**
Enheten för våta varors mått var **kannan.**
Enheten för viktualievikten var **skålpundet**. (livsmedel)
Enheten för guld- och silvervikten var skålpundet.
Enheten för medicinalvikten var skålpundet **(libran).**
Enheten för övriga vikter var **skeppundet.**

Metersystemet

1 nymil = 10 kilometer
1 kilometer = 1000 meter
1 meter = 10 decimeter
1 decimeter = 10 centimeter
1 centimeter = 10 millimeter.
1 meter = 3,368 1 svensk fot

1 mil (gammal) = 1,068 mil (nymil)
1 rev = 29,690 meter
1 stång = 2,9690 meter
1 fot = 0,29690 meter
1 mil (nymil) = 0,9356 mil (gammal)
1 meter = 3,3681 fot

Svenska längd och ytmått Nu och förr

Volymenheter

Foder - 1 foder = 2 pipor = 4 oxhuvud = 360 ± ? kannor = 942,4 ± ? liter.
Pipa - 1 pipa = 2 oxhuvud = 180 ± ? kannor = 471,2 ± ? liter. Eftersom volymen av 1 oxhuvud kan variera stort, blir volymen av 1 pipa och 1 foder därefter.
Oxhuvud, ibland stavat oxehuvud (används för våta varor, särskilt vin) - 1 oxhuvud = ca 70 till ca 90 kannor beroende på innehållet (183—235 liter). Motsvaras i engelska av hogshead.
Balja - 1 balja = 50 à 100 liter.
Fat eller Åm (våta varor) - 1 fat (1 åm) = 4 ankare = 60 kannor = 157 liter.
Jämför med det man idag kallar för ett fat = 1 US barrel = 159 liter.
Tunna (torra varor) - 1 tunna = 2 spann = 56 kannor = 146,6 liter struket mått eller 164,9 liter fast mått (med råge).
Tunna (våta varor) - 1 tunna = 4 fjärdingar = 48 kannor = 125,6 liter
Tunna (kol) - 1 tunna = 66 kannor = 164,9 liter
1 tunna löst mål = 2 spann = 6 skäppor = 8 fjärdingar = 146,6 liter
Sätting (våta varor) - 1 sätting = 1/8 tunna = 6 kannor = 15,7 liter
Skäppa (torra varor) - Ett mått som varierat mycket över landet.
Ex. En skäppa i Småland var 1/6 tunna (18,3 liter), i Västergötland 1/5 tunna (29,3 liter) och i Bohuslän 1/4 tunna (36,6 liter).

De gamla verkmåtten användes 1739—1855. Det var ett duodecimalt system, d.v.s. med bas 12. För rymdmått användes dock bas 12 inte konsekvent. 1855—1880 användes decimalsystemet med bas 10 tillämpad på grundenheten svensk fot. 1 fot indelades i 10 decimaltum och 1 decimaltum indelades i 10 decimallinjer. De nya rymdmåtten baserades sedan på kubiker av de nya decimallängdmåtten. Sverige var tämligen ensamt om decimalsystemet.

Volymenheter

Ankare (våta varor) - 1 ankare = 1/4 åm = 15 kannor = 39,25 liter.
Fjärding (våta varor) - 1 fjärding = 12 kannor = 31 liter.
Kappe (torra varor) - Enligt 1665 års regelverk: 1 kappe = 1/32 tunna (för torra varor) = 1/16 spann = 7/4 kanna = 4,58 liter.
Metersystemet har också medfört att man i dagligt tal ungefärligen jämställt en kappe med 5 liter.
Ask (honung) - 1 ask = 3 kannor (7,851 liter).
1 famn (för ved), varierande mått. 1 kubikfamn = 5,65 kubikmeter, 1 skogsfamn = 2,83 kubikmeter, 1 storfamn = 3,77 kubikmeter.
Kanna (torra varor) - 1 kanna = 1/56 tunna (för torra varor) = 4/7 kappe
Kanna (våta varor) - 1 kanna = 1/48 tunna = 2 stop = 8 kvarter = 32 jungfrur = 2,617 liter.
Stop (våta varor) - 1 stop = 4 kvarter = 1/2 kanna = 1,3 liter
Kvarter (våta varor) - 1 kvarter = 1/8 kanna = 1/4 stop = 4 jungfrur = 32,7 cl.
En liten flaska/burk (öl eller läsk) är idag 33 cl eller 29 cl approximativt lika med 1 engelsk fluid ounze.
Ort eller Jungfru (våta varor) - 1 ort (1 jungfru) = 1/4 kvarter = 1/16 stop =1/32 kanna = 8,2 cl.
Kubikverklinje - 1 kubikverklinje = 1/1728 kubikverktum = 8,7 mm^2
Kubikdecimallinje = 1/1000 kubikdecimaltum = 26 mm3

Längdmått

Aln · Byggkorn · Famn · Fingerbredd · Fjärdingsväg · Fot · Gran · Kabellängd · Kvarter · Mil · Norrlandsfamn · Pilskott · Rev · Skrupel · Spann · Spjutkast · Skogsmil/Rast · Steg · Stenkast · Rev · Tum · Tvärfot · Tvärhand · Yxkast

Rymdmått (torra varor)

Drittel · Fjärding · Gilling · Kanna · Kappe · Spann/Halvtunna · Skäppa · Tunna · Parm

Rymdmått (våta varor)

Ankare · Balja · Fat/Åm · Fjärding · Jungfru/Ort · Kanna · Kvarter · Oxhuvud · Pipa · Stop · Tunna

Ytmått

Dalerland · Gillinglandäng · Kappeland · Kannland · Markland · Penningland · Penningmått · Plogland · Pundland · Spannland · Tunnland · Öresland · Örtugland

Viktmått

Gilling · Lispund · Lod · Mark · Ort · Skeppspund · Skålpund · Uns

Mängdmått

Bal · Börda · Deker · Dussin · Gross · Härva · Kast · Skock · Timmer · Tjog · Tolft · Val

Ytmått

Tunnland är en nordisk ytenhet som motsvarar den åkeryta som besåddes med en tunna utsäde, och är omkring ett halvt hektar (5 000 m²) stor.

I Sverige med Finland fastställdes tunnlandets storlek genom lantmäteriinstruktioner på 1630-talet till 14 000 kvadratalnar (56 000 kvadratfot), vilket motsvarar 4 936,6 m². Därmed sattes exakt mått på en då knappt sekelgammal princip att använda tunnland. Ett danskt tunnland (tønde land) fastställdes år 1688 till 14 000 danska kvadratalnar, vilket är 5 516 m². Ett norskt tunnland (tønneland) motsvarade 40 000 norska kvadratfot eller 3 939 m².

Motsvarande anglosaxiska ytenhet är æcer (modern engelska acre) som är 43 560 engelska kvadratfot eller 4 047 m². Orden æcer, åker och grekiska agrós härstammar från urindoeuropeiskans $h_2$égros, med samma betydelse.
Tunna
Ett dalerland = 4 markland = 32 tunnland = 15,797 hektar
Ett pundland = 4 tunnland = 8 spannland
Ett skäppland = mellan 1/4 och 1/6 tunnland, för olika landsdelar. På en åker, arean för en skäppas utsäde.
Ett kappland = 1/32 tunnland = 154,3 kvadratmeter. På en åker, arean för en kappes utsäde.
Ett kannland = 1/56 tunnland = 1000 kvadratfot = 88,15 kvadratmeter. På en åker, arean för en kannas utsäde.
Ett skrindland = en slåtterareal avkastande en skrinda hö
Ett lopsland = 1/2 tunnland

Gilling är ett gammalt svenskt mått för hö och halm. I Hälsingland motsvarade det 40 lispund, i nutida mått 340 kg.

Ett gott lass hö om 1 gilling ansågs i Ångermanland böra vara 5 alnar långt, 2 alnar brett och 3 alnar högt. Att översätta detta till nutida mått är inte helt lätt, eftersom tolkningen av 1 aln varierat med såväl tid som plats. Om man för en uppskattning antar alnen vara 0,593 meter skulle alltså hölasset vara 2,965 × 1,186 × 1,779 = 6,256 m3 (avrundat).

Avlett från detta är 1 gillingslandäng, varmed menades en äng så stor att den räckte till 1 gilling hö.

Skålpund är en gammal svensk viktenhet som användes innan Internationella måttenhetssystemet infördes. Ett skålpund motsvarar ca 0,425 kg. I äldre litteratur användes en speciell symbol ℔ (se bild), ett förvrängt lb, en förkortning av libra. Tecknet används även generellt för pund som i äldre handlingar kan hänvisa till lispund eller markpund. Vilken viktenhet som avses då "lb" tecknet används i äldre texter måste därför ses ur sitt sammanhang.
Andra länder har haft sina motsvarigheter och det var inte förrän avoirdupois-pundet kom som en gemensam internationell vikt kunnat användas.
Skålpundet kom i bruk på 1540-talet. Storleken kunde variera något under medeltiden, då även den tyska motsvarigheten markpund ofta användes. I princip var ett skålpund = två mark, vilket räknat efter Stockholms vikt ger ett medeltida Stockholmsskålpund om 414,4 gram. Georg Stiernhielms uppgifter i hans skrift Archimedes reformatus från 1644, visar att det då vanligen använda skålpundet motsvarade 415,4 gram. Från och med 1600-talets måttreformer för försäljning användes i hela Sverige ett skålpund viktualievikt, som motsvarade 425,076 gram. Tjugo skålpund utgjorde ett lispund. Detta finns kvar än idag, om än i förtäckt form, när måttet 425 gram och multipler därav ofta förekommer i gamla transkriberade matrecept. I Sverige indelades skålpundet i 32 lod à 13,283 gram, närmast motsvarande det engelska större måttet ounce (oz, ca 28 g).Vid beredning av olika läkemedel användes skålpund medicinalvikt, som i Sverige motsvarade 356,28 gram.

Uns är ett gammalt svenskt viktmått, som beroende på vad som vägdes motsvarade runt 28 g. Det byggde ursprungligen på den gamla romerska enheten uncia = 27,3 g. I Sverige motsvarade för guld 1 uns 27,9 g, för silver 26,3 g och som medicinalvikt motsvarade 1 uns 29,69 g. De här omnämnda svenska viktmåtten började officiellt avvecklas under mitten av 1800-talet till förmån för nutida måttsystem.

Omräkningstabell för några äldre och nyare svenska stycketal

1 back
av trä (i början av 1900-talet när dricka kördes ut med häst och vagn, familjärt kallad soffa) för 50 st 33 cl-flaskor öl eller läskedryck
av trä (i slutet av 1900-talet) för 25 st 33 cl-flaskor
av plast, utan fack (infördes när "träsoffan" togs ur bruk) för 25 st 33 cl-flaskor öl eller läskedryck
av plast, med fack (infördes för att den passar på en EUR-pall) för 20 st 33 cl-flaskor öl eller läskedryck

1 bal
(skrivpapper, tryckpapper m m) = 10 ris (antal ark varierar beroende på papperskvalitet)
32 rullar hushållspapper
64 rullar toalettpapper
10 stycken (tyg; styckets längd beror på tygets art, se stycke nedan)
1 rulle = 100 frimärken (tidigare sammanhängande remsa med perforering åtskiljande märkena; senare operforerade självklistrande märken ett och ett på ett bärband)
1 bok =
20 ark makulatur och filtrerpapper
24 ark skrivpapper (kallas ibland amerikansk bok)
25 ark tryckpapper (kallas ibland svensk bok),
48 ark postpapper (vanligen kvalitet 40 gram, ibland kallat genomslagspost)

Omräkningstabell för några äldre och nyare svenska stycketal

1 ris = **20 böcker** (antal ark varierar, se bok ovan)
1 bunt =
500 ark kopiatorpapper (vanligen kvalitet 80 gram)
300 hopnitade lösblad oblekt toalettpapper (niten utgörs av en järntråd, som slutar i en ögla för upphängning på en krok eller spik)
24 sillar
15 yard bomullstyg
1 börda = 24 st gärdesgårdstörar
1 dussin = **12 st**
1 däcker = **10 hudar** eller skinn av större djur. Mindre djur, se timmer nedan
1 gross = 12 dussin = **144 st**
1 flak ("lock") = **24 burkar** öl eller läsk på en bricka av wellpapp
1 Fång = så mycket man kan bära på en gång i händerna eller armarna
1 gång (uttolkas omgång) =
44 hjulekrar (11 st per hjul till vagn med 4 hjul)
4 vagnshjul (= så många som behövs till 1 vagn)
4 hästskor (= så många som behövs till 1 häst),
24 hästskosöm (så många som behövs för att sko 1 häst)
4 strumpstickor (senare 5 st)
1 litet hundrade = 100 st

Omräkningstabell för några äldre och nyare svenska stycketal

Omräkningstabell för några nyare och äldre svenska stycketal

1 stort hundrade = 6 tjog = 10 tolfter = **120 st**
1 karta; kan avse olika saker:
1 ark bestående av ett obestämt antal sammanhängande, perforerade frimärken och liknande
1 kartongskiva med ett obestämt antal löst fästade knappar och liknande småföremål
1 kartong = **5 buntar** kopiatorpapper
1 kast = 4 st strömmingar (så många som kan hållas mellan ena handens fingrar)
1 klove = **120 st** torkade fiskar
1 kull = **12 ägg** (bygdemål i Småland)
1 lägg = **16 sidor** efter upprepad falsning av ett tryckark (vanligast, men 8 sidor (större färdigformat) och 32 sidor (mindre färdigformat) förekommer
1 par = **2 st**
1 skock = **60 st**
1 stycke =
10 m kläde (= ylletyg)
15 alnar lärft (8,91 m) eller 10 yard (9,14 m)
1 timmer = 40 skinn av mindre djur, exempelvis ekorrar. Större djur, se däcker ovan
1 tjog = **20 st**
1 tolft = **12 st** (oftast antal bräder)
1 val = **20 kast** = 80 strömmingar (ibland 15 kast = 60 strömmingar)

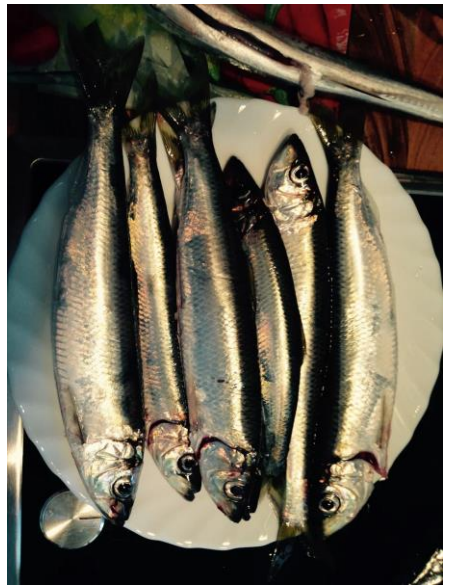

Lin

Lin

1 hand (ibland kallad handell och handfull). Ett obestämt antal uppryckta strån, som ryms i en hand. Antalet strån varierar stort med handens storlek, som kan vara mycket olika hos skilda individer.
1 lókk = 2 händer
1 limme är en större bunt, som består av ett antal händer. Antalet varierar allt efter trakten:
24 händer (ca ½ lispund viktualievikt, drygt 4 kg) i Kalmar län och södra Halland.
30 händer i Östergötland, kallas där 1 brue. 1 brue = 2 bröt, även kallat lockar.
32 händer i Bohuslän, norra Halland, Småland och Västergötland.
1 lima = 20 fitjor (linstrån) i Gästrikland. Lima torde vara samma ord som limma.
1 lajma = 20 lindockor i östra Dalarna. Lajma och lima är troligen samma ord. Jfr garndocka.
1 kue = 8 sädeskärvar ställda samman till en liten rund hög på åkern, dialektalt i Halland.[3]
1 mol = 6,022 140 857 · 1023 stycken molekyler (kemi)

Dussin

är en antalsenhet. Ett dussin är samma sak som **12 stycken.**
Ordet kommer från franska douzaine "en grupp om tolv", efter franska douze "tolv", efter latin duodecim tolv.
Ett bagardussin består av tretton (ibland fjorton) enheter. Detta beror på att bagarna ibland bjöd på ett eller ett par bröd extra, utöver det dussin man köpte.

Gross

(från franskans douzaine grosse = stort dussin) är en äldre räkneenhet innebärande tolv dussin, det vill säga 12 × 12 = **144 stycken**. I överförd bemärkelse har begreppet ibland fått betyda "ett stort antal"

Tjog

är en svensk räkneenhet för antalet **20.**

Skock

svensk antalsenhet. En skock, även kallad lill-hundra, är ursprungligen samma sak som 3 tjog, det vill säga **60.** Nuförtiden förknippas ordet ofta med hop/mängd, exempelvis ett skock getter eller en fårskock.

Stor-hundra eller Stor-hundrade

är en modern beteckning på en germansk och fornnordisk antalsenhet för talet **120.**

Myriad

(grekiska: myrias), egentligen ett antal av **10 000,** men även bildligt en oräknelig mängd.

https://sv.wikipedia.org/wiki/Dussin#/media/Fil:Krispy_Kreme_Dozen_Doughnuts_2.jpg